

Tematická zpráva

**Podpora inkluzivního vzdělávání v základních
a středních školách ve školním roce 2012/2013**

Obsah

1	Úvod	3
2	Základní vzdělávání	5
2.1	Základní údaje o žácích a školách – situace v ČR dle údajů MŠMT	5
2.2	Charakteristiky a složení navštívených základních škol	6
2.3	Materiální podmínky	6
2.4	Personální podmínky a školní poradenství	6
2.5	Formy podpory žáků se SVP	9
2.6	Motivace a školní klima	12
2.7	Partnerství a spolupráce	13
2.8	Bariéry inkluze	14
2.9	Hodnocení rovného přístupu ke vzdělávání v základních školách	15
2.10	Hlavní zjištění	15
3	Střední vzdělávání	17
3.1	Základní údaje o žácích a školách – situace v ČR dle údajů MŠMT	17
3.2	Charakteristiky a složení navštívených středních škol	18
3.3	Materiální podmínky	18
3.4	Personální podmínky a školní poradenství	18
3.5	Formy podpory žáků se SVP	19
3.6	Motivace a školní klima	21
3.7	Partnerství a spolupráce	22
3.8	Bariéry inkluze	23
3.9	Hodnocení rovného přístupu ke vzdělávání ve středních školách	24
3.10	Hlavní zjištění	24
4	Závěr	26
	Seznam zkratk	28

1 Úvod

Tematická zpráva informuje o zajištění rovného přístupu ke vzdělávání a stavu podpory začleňování žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (dále „SVP“) do běžných základních a středních škol. Tematické šetření vycházelo z Plánu hlavních úkolů České školní inspekce na školní rok 2012/2013, schváleného ministrem školství, mládeže a tělovýchovy dne 19. července 2012.

Zpráva obsahuje souhrnné poznatky z inspekční činnosti zaměřené na institucionální hodnocení škol a výsledky tematického šetření, které proběhlo v 256 základních a 92 středních školách.¹ Informuje pouze o běžných školách, tj. školách, které nejsou samostatně zřízené pro žáky se zdravotním postižením (dále „speciální školy“).² Pro doplnění jsou uvedeny také informace z výkonových výkazů MŠMT.

Česká školní inspekce (dále „ČŠI“) pravidelně zjišťuje, zda je naplněno právo žáků na rovný přístup ke vzdělání, hodnotí podporu žáků se SVP při výuce a kontroluje správnost evidence a dokumentace při běžné inspekční činnosti na místě. Kritérium Rovný přístup ke vzdělávání je součástí *Kritérií hodnocení podmínek, průběhu a výsledků vzdělávání na školní rok 2012/2013*, schválených 6. srpna 2012 PV MŠMT, a je tvořeno čtyřmi subkritérii:

- Škola/školské zařízení pravdivě informuje o vzdělávací nabídce a postupu při přijímání ke vzdělávání způsobem dostupným všem uchazečům, přijímání uchazečů je v souladu s platnými předpisy.
- Škola/školské zařízení správně identifikuje a eviduje děti a žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, cizince a děti a žáky nadané v dokumentaci školy/školského zařízení.
- Škola/školské zařízení ve spolupráci se školskými poradenskými zařízeními poskytuje informace a poradenskou pomoc v záležitostech týkajících se vzdělávání, zajišťuje pomoc při změně vzdělávacího programu a přijímá opatření k odstranění sociálních, zdravotních a bezpečnostních bariér v průběhu vzdělávání.
- Škola/školské zařízení má účinné preventivní systémy zaměřené na omezení školních úrazů, školní neúspěšnosti a rizikového chování (zejména šikany, zneužívání návykových látek, záškoláctví, agrese proti PP), průběžně sleduje a vyhodnocuje výsledky jejich naplňování.

V rámci tematického šetření se činnost inspekce zaměřila podrobněji na personální podmínky ve školách (zajištění specializovaných pozic, formy podpory pedagogických pracovníků a jejich dalšího vzdělávání), systémy školního poradenství, formy podpory žáků se SVP ve výuce i mimo ni, motivační aktivity, spolupráci a rozvoj partnerských vztahů a bariéry, které brání úspěšnému začleňování žáků se SVP do běžných základních a středních škol. Hlavním cílem šetření bylo popsat praxi, která je ve školách v této oblasti již realizována, případně zhodnotit připravenost škol k inkluzivnímu vzdělávání.

Co se týká vymezení samotného pojmu inkluzivní vzdělávání, existují různě široké definice. Inkluzivní vzdělávání je v nejširším smyslu slova vzdělávání všech žáků společně bez ohledu na jejich rozdílné nadání, tzn. začlenění všech žáků do hlavního vzdělávacího proudu, který představují běžné základní školy. Na rozdíl od pouhé integrace, tj. zařazení žáka se SVP do běžné školy, předpokládá toto pojetí přizpůsobení školy potřebám žáka, nikoliv naopak.³

¹ Jedná se o běžné školy navštívené v březnu až červnu roku 2013 v rámci inspekční činnosti zaměřené na institucionální hodnocení.

² Třídy samostatně zřízené pro žáky se zdravotním postižením (§ 16 odst. 8 školského zákona) a třídy ve školách při školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy jsou pro potřeby výkaznictví označeny jako „speciální třídy“. Ostatní třídy jsou označeny jako „běžné třídy“. Škola složená výhradně ze speciálních tříd je označena jako „speciální škola“. Jako „běžná škola“ je označena škola s minimálně jednou běžnou třídou (viz metodické vysvětlivky MŠMT k výkazu M3 o základní škole).

³ Inkluze.cz. *Co je inkluzivní vzdělávání* [online]. c2012-09-12 [cit. 2014-03-10]. Dostupné z: <http://www.inkluzive.cz/inkluzivni-vzdelavani/inkluzivni-vzdelavani>

Právo každého na vzdělání je vymezeno v Listině základních práv a svobod a Úmluvě o právech dítěte. Rovný přístup ke vzdělávání a zohledňování vzdělávacích potřeb jednotlivce jako základní zásady vzdělávání vymezuje také zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů. Školský zákon dále rozlišuje tři skupiny speciálních vzdělávacích potřeb – zdravotní postižení, zdravotní znevýhodnění a sociální znevýhodnění.

Zdravotním postižením je pro účely tohoto zákona mentální, tělesné, zrakové nebo sluchové postižení, vady řeči, souběžné postižení více vadami, autismus a vývojové poruchy učení nebo chování. *Zdravotním znevýhodněním* je pro účely tohoto zákona zdravotní oslabení, dlouhodobá nemoc nebo lehčí zdravotní poruchy vedoucí k poruchám učení a chování, které vyžadují zohlednění při vzdělávání. *Sociálním znevýhodněním* je pro účely tohoto zákona a) rodinné prostředí s nízkým sociálně kulturním postavením, ohrožení sociálně patologickými jevy, b) nařízená ústavní výchova nebo uložená ochranná výchova, nebo c) postavení azylanta, osoby požívající doplňkové ochrany a účastníka řízení o udělení mezinárodní ochrany na území České republiky podle zvláštního právního předpisu.

Vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných, ve znění pozdějších předpisů dále vymezuje vyrovnávací a podpůrná opatření pro vzdělávání žáků se SVP a upravuje formy vzdělávání žáků se zdravotním postižením. Zdravotně postižení žáci mohou být individuálně nebo skupinově integrováni do běžné školy či se mohou vzdělávat ve speciálních školách (tyto přístupy je možné kombinovat).

V posledních letech se však zvyšuje snaha zařazovat do speciálních škol pouze žáky, kterým povaha jejich postižení neumožňuje vzdělávání v běžném vzdělávacím proudu. Před rokem 2005 se tito žáci vzdělávali ve zvláštních a pomocných školách, školský zákon však tyto školy zrušil a zavedl rozlišení škol na běžné a speciální základní školy. Více informací o postupu této transformace uvádí zpráva ČŠI z července roku 2012. V segmentu středního školství existují rovněž speciální školy. V terciárním vzdělávání však dělení na běžné a speciální školy již neexistuje a předpokládá se tedy plně inkluzivní vzdělávání, což implikuje dostatečnou podporu studentů se speciálními vzdělávacími potřebami.

Základním východiskem pro tematické šetření byl Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky na období 2011–2015 a Národní akční plán inkluzivního vzdělávání (dále „NAPIV“). Cílem NAPIV je zvýšit podporu inkluzivního vzdělávání v České republice. „Za inkluzivní vzdělávání považujeme vzdělávání rozvíjející kulturu školy směrem k sociální soudržnosti, vzdělávání vycházející z uspořádání běžné školy způsobem, který naplňuje koncept rovných příležitostí a nabízí adekvátní podporu v rámci vyučování všem dětem bez ohledu na jejich individuální rozdíly s cílem maximálně rozvinout jejich vzdělávací potenciál“ (NAPIV, 2010). Česká republika je stále označována jako země, kde stále vysoký podíl žáků navštěvuje speciální školy mimo hlavní vzdělávací proud. Dalšími podklady pro tematickou zprávu byly např. Strategie boje proti sociálnímu vyloučení na období 2011–2015 a publikace Krok za krokem k inkluzi společnosti Člověk v tísni.⁴

Problematicke speciálních vzdělávacích potřeb a inkluzivního vzdělávání se věnují také rozvojové programy MŠMT, projekty financované z evropských dotací (zejména ESF) a projekty neziskových organizací. Četnost realizovaných projektů dokládá snahu aktérů na různých úrovních o zvyšování míry inkluze v českém vzdělávacím systému.

⁴ HABART, Tomáš. *Krok za krokem k inkluzi*. Praha: Člověk v tísni, c2010. ISBN 978-80-87456-00-2.

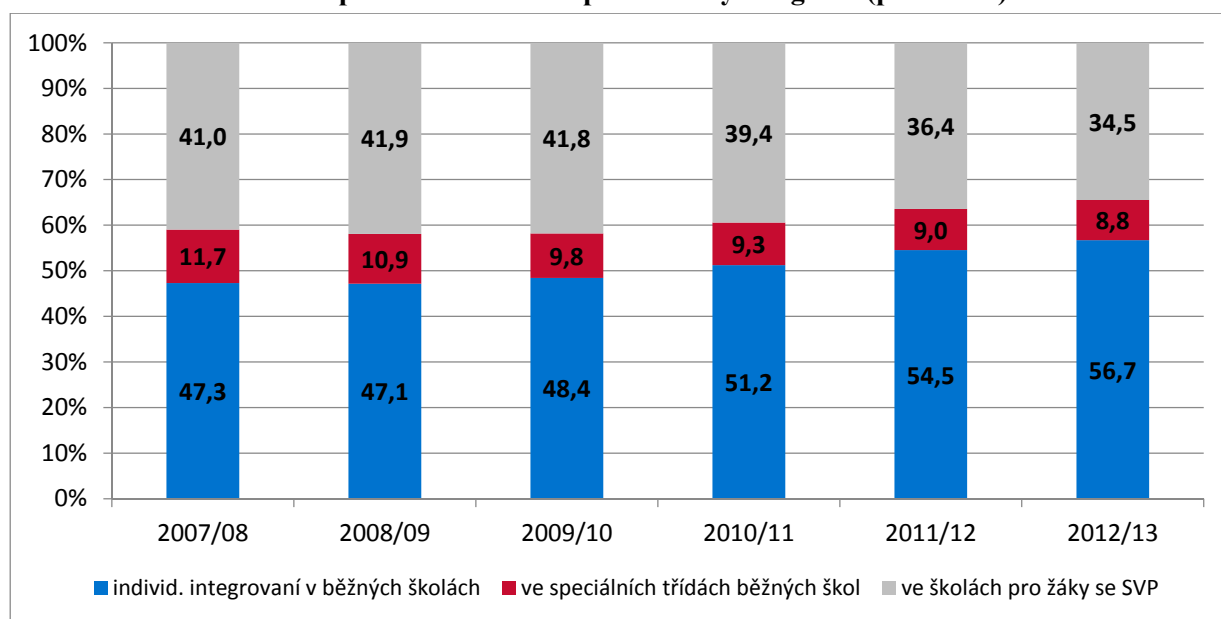
2 Základní vzdělávání

2.1 Základní údaje o školách a žácích – situace v ČR dle údajů MŠMT

Ve školním roce 2012/2013 bylo v České republice 3 686 běžných a 409 speciálních základních škol (tzn. že speciální školy tvořily desetinu všech základních škol), přičemž podíl speciálních škol se za posledních pět let snížil o jeden procentní bod.

Podíl žáků se zdravotním postižením je v populaci stabilní a pohybuje se okolo 9 %. Co se však mění, je přístup k jejich vzdělávání. Zatímco ve školním roce 2007/2008 bylo individuálně integrováno v běžných třídách základních škol 47,3 % ze všech žáků se zdravotním postižením, v roce 2012/2013 to bylo již 56,7 %, došlo tedy k nárůstu o 9,4 procentního bodu. Tento trend zobrazuje následující graf č. 1.

Graf č. 1 Zdravotně postižení žáci v ZV podle formy integrace (podíl v %)

Necelá polovina zdravotně postižených žáků má diagnostikovanou vývojovou poruchu učení (47,9 %) a čtvrtina mentální postižení (lehké 21,4 %). Ostatní druhy postižení jsou zastoupeny v rozmezí od 0,9 % (zrakové postižení) po 7,3 % (souběžné postižení více vadami). Co se týká vad řeči, jejich podíl se v posledních letech v populaci žáků základních škol kontinuálně zvyšuje. V roce 2012/2013 tvořili tyto žáci 0,4 % všech žáků (4,7 % ze žáků se zdravotním postižením).

Ze zdravotně postižených žáků jsou nejčastěji individuálně integrováni žáci s vývojovými poruchami učení (88,9 % žáků) a tělesným postižením (79,8 %). Žáci s LMP byli ve školním roce 2012/2013 individuálně integrováni v 7,7 % případů.

Jednou z forem podpory žáků se SVP je tvorba individuálního vzdělávacího plánu (dále „IVP“), který přizpůsobí vzdělávací obsah jejich skutečným schopnostem a možnostem. Podíl žáků se SVP, kteří mají IVP, se v posledních letech zvyšuje, což klade rostoucí požadavky zejména na vyučující (v roce 2012/2013 činil podíl těchto žáků 4,7 %).

Podrobnější údaje o počtech žáků ostatních skupin SVP (zdravotní a sociální znevýhodnění) nebyly v době šetření součástí vykazovaných dat. Školy se obecně potýkají s identifikací žáků se sociálním znevýhodněním. Diagnostika těchto žáků je velmi problematická.

Na základě výkazů MŠMT konstatovala Česká odborná společnost pro inkluzivní vzdělávání (ČOSIV) krajské rozdíly mezi diagnostikovanými a individuálně integrovanými žáky se SVP a poukázala tak na nejednotný přístup k diagnostice různých postižení a znevýhodnění.

2.2 Charakteristiky a složení navštívených základních škol

Tematické šetření ČŠI proběhlo v 256 běžných základních školách. Polovina škol navštívených v rámci tematického šetření se řadí mezi malé školy (do 150 žáků). Také přibližně polovina základních škol tvořila jeden právní subjekt s mateřskou školou (52 %). Plně organizované školy tvořily největší skupinu hodnocených škol – 64,5 %. Z hlediska zřizovatele bylo nejvíce škol zřizováno obcemi, dále bylo posuzováno 6 soukromých škol, jedna krajská a jedna církevní.

Devět desetin škol zahrnutých do tematického šetření navštěvuje alespoň jeden žák se SVP, z toho v necelých dvou pětinách škol je vzděláváno více než 10 % těchto žáků. Podíl žáků se SVP z celkového počtu žáků v navštívených školách činil 8,6 %.

Pozornost byla věnována také jednotlivým skupinám žáků se SVP. Žáci se zdravotním postižením či znevýhodněním, kteří byli diagnostikováni školským poradenským zařízením, se vzdělávali v 85,5 % základních škol navštívených v rámci tematického šetření. Naopak sociálně znevýhodnění žáci, kteří byli diagnostikováni školským poradenským zařízením a byli tudíž evidováni ve školní matrice, byli zaznamenáni pouze v 16,5 % škol a tvořili 0,5 % ze všech žáků. Ředitelé škol byli v rámci šetření požádáni, aby odhadli, kolik dalších žáků by vyhovovalo definici sociálního znevýhodnění, přestože jej nemají diagnostikované. Součet těchto žáků a diagnostikovaných sociálních znevýhodnění (dále „SZ“) pak činil 4,9 % z celkového počtu žáků. Celkem tedy podle kvalifikovaného odhadu ředitelů navštěvovali žáci se sociálním znevýhodněním tři pětiny škol. Výše zmíněné údaje potvrzují předpoklad, že počet sociálně znevýhodněných žáků je několikanásobně vyšší, než je uváděno ve školních matrikách. Přípravnou třídu, která je určena pro sociálně znevýhodněné děti, mělo zřízeno 9 škol zapojených do šetření, v průměru se v nich vzdělávalo 14 dětí.

2.3 Materiální podmínky

V rámci podpory inkluze žáků se SVP je potřeba odstraňovat architektonické bariéry a přizpůsobovat materiálně-technické podmínky jejich potřebám. ČŠI pravidelně sleduje, zda má škola bezbariérový přístup alespoň v části budovy a zda se případné investice vkládají do jeho vybudování. V navštívených školách mělo bezbariérový přístup k dispozici 22,8 % škol. V posledních třech letech se materiální rozvoj soustředil na bezbariérový přístup pouze ve 3 % škol. Vedle stavebních úprav také bylo v hospitovaných hodinách sledováno využití kompenzačních, rehabilitačních a učebních pomůcek a jiných úprav organizace vzdělávání zohledňujících SVP žáka (např. rozvržení třídy, rozestavení lavic, relaxační koutek apod.).

2.4 Personální podmínky a školní poradenství

Integrace žáků se SVP klade vysoké nároky na pedagogické pracovníky – předpokladem úspěšného začleňování žáků se SVP do hlavního vzdělávacího proudu je odborná připravenost pedagogických pracovníků a systematický rozvoj jejich schopností a dovedností v oblasti specifické práce s těmito žáky. Tato specifika by měla být zahrnuta již v počátečním vzdělávání učitelů a následně rozvíjena v rámci profesního rozvoje. Současně by měl být zajištěn dostatek podpory ze strany vedení školy.

Na podporu vzdělávání žáků se SVP existuje v České republice síť školských poradenských zařízení (pedagogicko-psychologických poraden, speciálně pedagogických center a středisek výchovné péče), které úzce spolupracují se školními poradenskými pracovišti. Nedílnou součástí práce se žáky se SVP tak je pravidelné informování učitelů ze strany školských poradenských pracovišť. Například individuální vzdělávací plán je přínosem pro žáka zejména tehdy, je-li správně dodržován a jsou vhodně uplatňovány metody a formy výuky či hodnocení v něm obsažené.

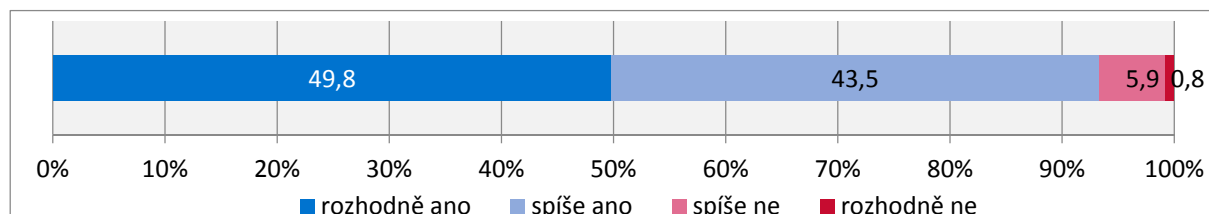
Při hospitacích bylo zjišťováno, zda vyučující absolvovali další vzdělávání zaměřené na žáky se SVP, a pokud ano, zda proběhlo v posledních třech letech nebo dříve. Pětina učitelů se v této oblasti vzdělávala v posledních třech letech. V necelých dvou pětinách hodin učitelé uvedli, že takového vzdělání se účastnili před třemi a více lety. Přibližně stejný podíl učitelů uvedl, že další vzdělávání zaměřené na žáky se SVP nikdy neabsolvoval (42 %, na 2. stupni to byla dokonce polovina učitelů).

Z údajů za celou školu vyplývá, že v necelé polovině škol se žádný z pedagogických pracovníků v posledním uzavřeném školním roce neúčastnil DVPP zaměřeného na podporu žáků se SVP. Na školách, kde se učitelé do tohoto DVPP zapojili, to byl nejčastěji jeden až dva učitelé. Častěji se tohoto DVPP účastnili učitelé velkých a úplných škol a učitelé škol, kam žáci se SVP již docházejí. Dalšího vzdělávání zaměřeného na speciální pedagogiku se v posledním školním roce účastnili pedagogičtí pracovníci v pětině škol.

Kromě podpory ve formě DVPP mohou učitelé zároveň také sdílet své zkušenosti s dalšími kolegy nebo se inspirovat praxí na jiných školách. Učitelé chodí na vzájemné hospitace a sdílejí zkušenosti se vzděláváním žáků se SVP v 53,5 % škol. Mírně častěji využívají vzájemných hospitací učitelé ve školách, kde se vzdělávají sociálně znevýhodnění žáci. Návštěvu jiné školy s cílem získávat zkušenosti v oblasti rovného přístupu a inkluze realizují učitelé v 24,7 % škol.

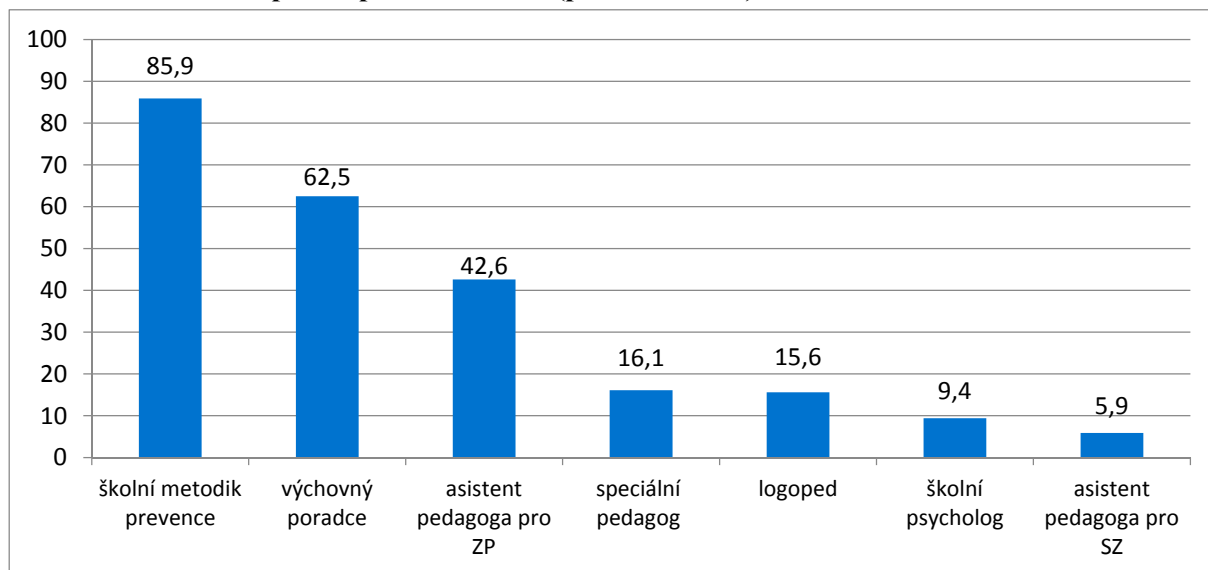
Pro posouzení funkčnosti poradenského systému byla hodnocena spolupráce mezi jednotlivými aktéry vzdělávacího procesu (tj. spolupráce výchovného poradce se školským poradenským zařízením, účinná komunikace mezi ním a pedagogickým sborem včetně informování rodičů), dodržování doporučení školských poradenských zařízení, vedení evidence žáků se SVP, projednávání vzdělávacích strategií na pedagogických radách, případně metodických sdruženích či předmětových komisích. Pozornost byla zaměřena také na vhodnost zvolených metod a forem vzdělávání, nastavené podmínky pro žáky se SVP přímo ve vyuce a způsob jejich hodnocení.

Graf č. 2 Funkčnost systému školního poradenství (podíl škol v %)

Systém školního poradenství byl jako funkční vyhodnocen v 93,3 % škol. Problematická zůstává oblast IVP – jejich zpracování a vyhodnocování. Rizika ve funkčnosti školního poradenství byla zaznamenána ve větší míře v málotřídních školách a školách, kde nejsou vzdělávání žáci se SVP. To, zda byl školní poradenský systém hodnocen jako funkční, záviselo zčásti i na tom, zda má škola k dispozici výchovného poradce a školního metodika prevence. Dostupnost specializovaných pozic v základních školách zobrazuje následující graf č. 3.

Graf č. 3 Dostupnost specialistů v ZV (podíl škol v %)

Nejvíce škol navštívených v rámci tematického šetření mělo konkrétní osobu pověřenou výkonem funkce školního metodika prevence (85,9 %). Vysoký podíl škol měl také zřízenou funkci výchovného poradce (62,5 %). V ostatních školách, zejména v málotřídních, zastává tyto funkce ředitel školy nebo jeho zástupce. Ve velkých školách mnohdy působí dva výchovní poradci s jasně stanovenými kompetencemi (oblast kariérového poradenství a oblast péče o žáky se SVP), naopak v malých školách dochází z personálních důvodů ke kumulaci funkce výchovného poradce s funkcí školního metodika prevence v jedné osobě. Tvorba specializovaných pozic zaměřených zejména na péči o žáky se SVP stále zaostává za skutečnými potřebami škol. Speciální pedagogové a logopedové byli přítomni přibližně v 16 % škol a školní psychologové v necelé desetině škol. Kompletní školní poradenské pracoviště (tj. se zároveň obsazenými pozicemi výchovného poradce, školního metodika prevence, školního psychologa a speciálního pedagoga) bylo zjištěno pouze ve 2 % navštívených škol.

Za účelem vytváření vhodných podmínek pro úspěšné vzdělávání žáků se SVP a uspokojování jejich speciálních vzdělávacích potřeb je možné do výuky zařadit asistenta pedagoga. Ve školách, kde se vzdělávají žáci se SVP, byl asistent pro zdravotně postižené žáky k dispozici v polovině škol (ze všech škol navštívených v rámci tematického šetření je to 42,6 %), asistent pedagoga pro sociálně znevýhodněné byl využit v 9,3 % škol, které navštěvují sociálně znevýhodněné žáci (z celku hodnocených škol to bylo 5,9 %).

V rámci tematického šetření bylo posuzováno kromě dostupnosti také financování specializovaných pozic. Finanční prostředky na zajištění asistenta pedagoga pro sociálně znevýhodněné pocházejí nejčastěji z rozvojových projektů MŠMT a z rozpočtů krajů (40 % škol). Pětina škol za tímto účelem využívá také evropské projekty, např. šablony klíčové aktivity č. 7 projektu EU peníze školám.⁵

Asistent pedagoga pro zdravotně postižené či znevýhodněné je ve čtyřech pětinach škol financován z rozpočtu kraje. Více než desetina škol čerpá finance z rozvojových programů

⁵ V rámci šablon bylo možné využít evropské dotace na prevenci rizikového chování, zapojení asistenta pedagoga do procesu inkluzivního vzdělávání žáků se SVP a zapojení školního speciálního pedagoga nebo školního psychologa do procesu inkluzivního vzdělávání žáků se SVP (v návaznosti na podporovanou aktivitu OP VK „Vytváření podmínek pro rozvoj inkluzivního vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami“).

MŠMT a stejný podíl škol jej financuje z vlastního rozpočtu. Rodiče na asistenty přispívají formou daru v necelých 3 % škol.

Školní psycholog je ve třetině škol financován zřizovatelem, čtvrtina škol poskytuje peníze ze svého rozpočtu a 16,7 % škol využívá evropské projekty a rozpočet kraje. Naopak speciální pedagog je nejčastěji financován školou a ve 29,3 % škol z evropských projektů.

Tabulka č. 1 Financování specializovaných pozic (podíl škol v %)

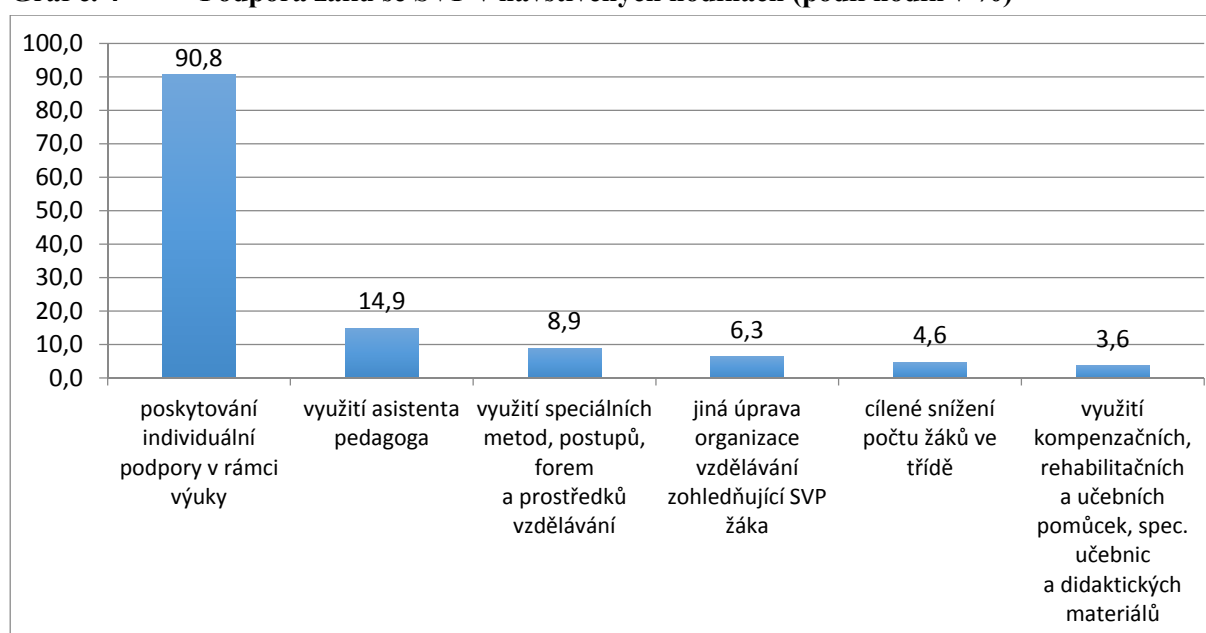
Způsob financování	Asistent pedagoga pro SZ	Asistent pedagoga pro ZP	Speciální pedagog	Školní psycholog
z EU projektů	20,0	3,7	29,3	16,7
z rozvojových programů MŠMT	40,0	11,2	0,0	8,3
školou	6,7	11,2	68,3	25,0
krajem	40,0	79,4	4,9	16,7
zřizovatelem	13,3	7,5	2,4	33,3
rodiči	x	2,8	0,0	0,0
z jiných zdrojů	0,0	5,6	7,3	8,3

2.5 Formy podpory žáků se SVP

Pro účely této zprávy byla podpora žáků se SVP rozdělena do dvou skupin: podpůrná a vyrovnávací opatření vyplývající z vyhlášky č. 73/2005 Sb., která byla sledována v navštívených hodinách, a další aktivity mimo výuku (vycházející z příslušných vyhlášek i ostatní, jejichž realizace je spíše dobrovolná a závisí na rozhodnutí školy).

Zabezpečení výuky žáků se SVP je součástí školního vzdělávacího programu – zde je specifikováno, jaké podmínky a formy podpory budou žákům se SVP při vzdělávání poskytovány. Do ŠVP mohou být zařazeny také předměty speciálně pedagogické péče a speciální vyučovací předměty podle druhu zdravotního postižení nebo znevýhodnění. Tyto předměty mělo zařazeno 29,3 % škol, kde se vzdělávají žáci se SVP.

Graf č. 4 Podpora žáků se SVP v navštívených hodinách (podíl hodin v %)

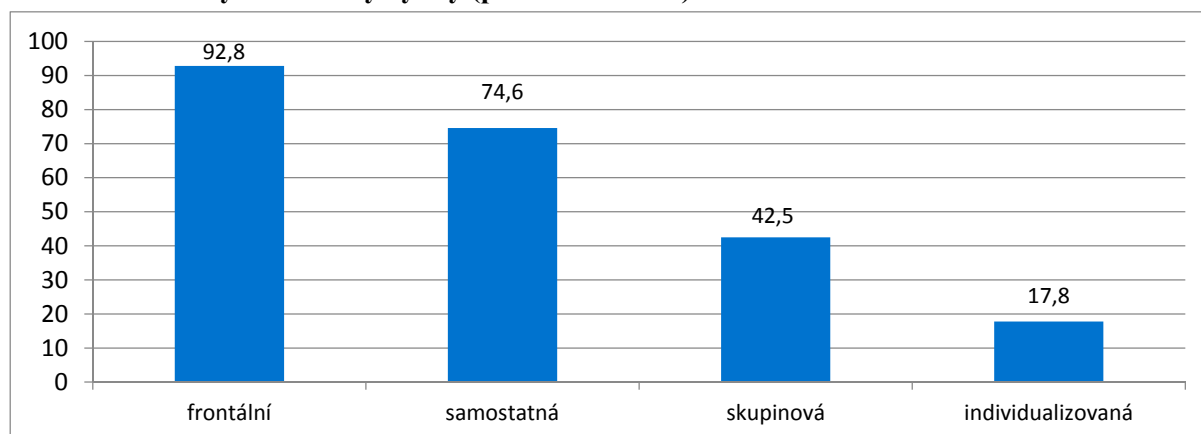

Podpora žáků se SVP byla zaznamenána ve dvou třetinách hodin, kde byli tito žáci přítomni. Z toho se nejčastěji jednalo o poskytování individuální podpory v rámci výuky (90,8 % hodin), ve 14,9 % hodin byl přítomen asistent pedagoga a v 8,9 % hodin byly využity speciální metody, postupy, formy a prostředky vzdělávání. Všechny tři nejčastější formy podpory byly častěji využívány v hodinách na 1. stupni. Nejčastěji byla využita pouze jedna forma podpory, v 16,6 % byly využity dvě formy, nejčastěji právě kombinace individuální podpory v rámci výuky s využitím asistenta pedagoga nebo s využitím speciálních metod a forem.

Pro zohlednění individuálních vzdělávacích potřeb je možné v hodinách zařadit obsahovou diferenciaci učiva. Diferencované nároky dle schopností a možností žáků byly zaznamenány v 58,2 % hodin. Diferenciaci učiva častěji uplatňovali pedagogičtí pracovníci, kteří absolvovali další vzdělávání zaměřené na práci se žáky se SVP. Výrazně častěji bylo učivo přizpůsobeno možnostem a schopnostem žáků na 1. stupni (68,1 % hodin) než na 2. stupni (48,7 % hodin). Ve větší míře využívali diferenciaci také vedoucí pracovníci a třídní učitelé oproti ostatním učitelům.

Jak naznačuje následující graf č. 5, v navštívených hodinách převládala frontální výuka, často doplněná samostatnou prací žáků. Skupinová výuka byla zaznamenána ve více než dvou pětínách hodin. Individualizace výuky probíhala pouze v malé míře – v 17,8 % hodin. Individualizace výuky předpokládá odlišné úkoly, cíle i používané postupy výuky na rozdíl od výše zmíněné individuální podpory, která označuje podporu žáka se SVP při stejných postupech a činnostech, jaké vykonávají ostatní žáci.

Graf č. 5 Využité formy výuky (podíl hodin v %)

Zásadní roli při práci se žáky se SVP hraje diagnostika. Je důležité včas podchytit případné speciální vzdělávací potřeby a doporučit žáka k přesnější diagnostice do školského poradenského zařízení. Během prvního ročníku může být realizován tzv. screening a teprve po potvrzení se zvažuje vypracování IVP. Z tohoto důvodu tvoří žáci se SVP v navštívených prvních ročnících přibližně pouze 2 % žáků a jen 1,5 % má IVP. Téměř všechny navštívené školy se této problematice věnují, vyhledávají žáky s vývojovými poruchami učení, poruchami řeči a dalšími speciálními vzdělávacími potřebami a doporučují je k návštěvě školského poradenského zařízení.

Systematická a cílená péče o žáky se SVP zahrnuje nejen podpůrná a vyrovnávací opatření zařazená do výuky, ale také další aktivity. Nejčastěji jsou žákům se SVP poskytovány konzultace, doučování a příprava na vyučování (9 z 10 škol). Tři čtvrtiny škol organizují v rámci podpory žáků se SVP volnočasové aktivity, přibližně 65 % škol realizuje aktivity zaměřené na prevenci a boj s rizikovými jevy.

Tabulka č. 2 Formy podpory žáků se SVP (v %)

Formy podpory	Podíl škol
doučování, příprava na vyučování, konzultace	90,2
volnočasové aktivity	74,5
prevence a boj s rizikovými jevy	64,7
poradenství v oblasti dalšího studia či budoucího povolání	60,9
přednášky, besedy	42,1
jiné	10,2
doprava do školy – svozy	4,3

Žáci se SVP, zejména pokud se jedná o žáky zdravotně postižené, musí při výběru střední školy brát v potaz nejen zájem o obor a budoucí uplatnění, ale také omezení, která vyplývají z povahy jejich postižení. Proto zde důležitou roli sehrává kariérové poradenství. Poradenství v oblasti dalšího studia či budoucího povolání zajišťuje pro žáky se SVP v oblasti podpory mimo výuku 60,9 % základních škol (zbylé procento tvoří ze dvou třetin základní školy pouze s 1. stupněm a školy málotřídní).

Z jiných aktivit, které školy pro žáky se SVP uskutečňují, je to nejčastěji zajištění reedukace v odpoledních hodinách po výuce (tj. užití speciálně pedagogických metod, které rozvíjejí nebo upravují porušené funkce a činnosti, např. návštěvy logopedických či dyslektických kroužků), spolupráce s rodiči a společné akce pro rodiče a děti a různé projekty či soutěže.

Tabulka č. 3 Formy podpory sociálně znevýhodněných žáků (v %)

Formy podpory	Podíl škol
škola plánuje školní akce s ohledem na finanční dostupnost pro všechny žáky	65,6
škola nabízí alternativu pro žáky, kteří se z fin. důvodů nemohou účastnit škol. akcí	38,9
škola nabízí rodičům SZ žáků splátkový kalendář	38,9
škola snižuje nebo promíjí SZ žákům úplatu např. za ŠD, kroužky, školné	32,1
škola zdarma poskytuje SZ žákům učební pomůcky a učebnice (neuvedené v SZ)	23,7
škola poskytuje SZ žákům obědy/svačiny zdarma nebo za sníženou cenu	3,8
škola SZ žákům neposkytuje žádné z výše uvedených	12,2

Předcházení školnímu neúspěchu a zvyšování motivace ke vzdělávání sociálně znevýhodněných žáků implikuje zapojení těchto žáků do aktivit školy, aniž by je z účasti vylučovalo jejich sociální znevýhodnění. Školy pro to mohou učinit nejrůznější opatření, např. mohou tyto žáky finančně či materiálně podpořit (pokud jim to rozpočet umožňuje), případně jejich znevýhodnění zohlednit při plánování školních akcí. Celkově některou z forem podpory uvedených v tabulce č. 3 realizuje 87,8 % škol, které mají podle kvalifikovaného odhadu ředitele školy sociálně znevýhodněné žáky. Nejčastěji se jedná o zohlednění finanční situace žáků při plánování školních akcí (65,6 % škol). Alternativní program,⁶ pokud není možné z finančních důvodů zajistit účast všech žáků na organizované akci, nabízí žákům 38,9 % škol a shodný podíl škol umožňuje rodičům sociálně znevýhodněných žáků využít splátkový kalendář. Přibližně třetina škol snižuje nebo promíjí rodičům sociálně znevýhodněných žáků úplatu za školní družinu či zájmové aktivity.

⁶ Jedná se o program, který svým charakterem odpovídá pořádané akci, nikoliv pouze o zařazení žáka do výuky jiné třídy po dobu trvání akce.

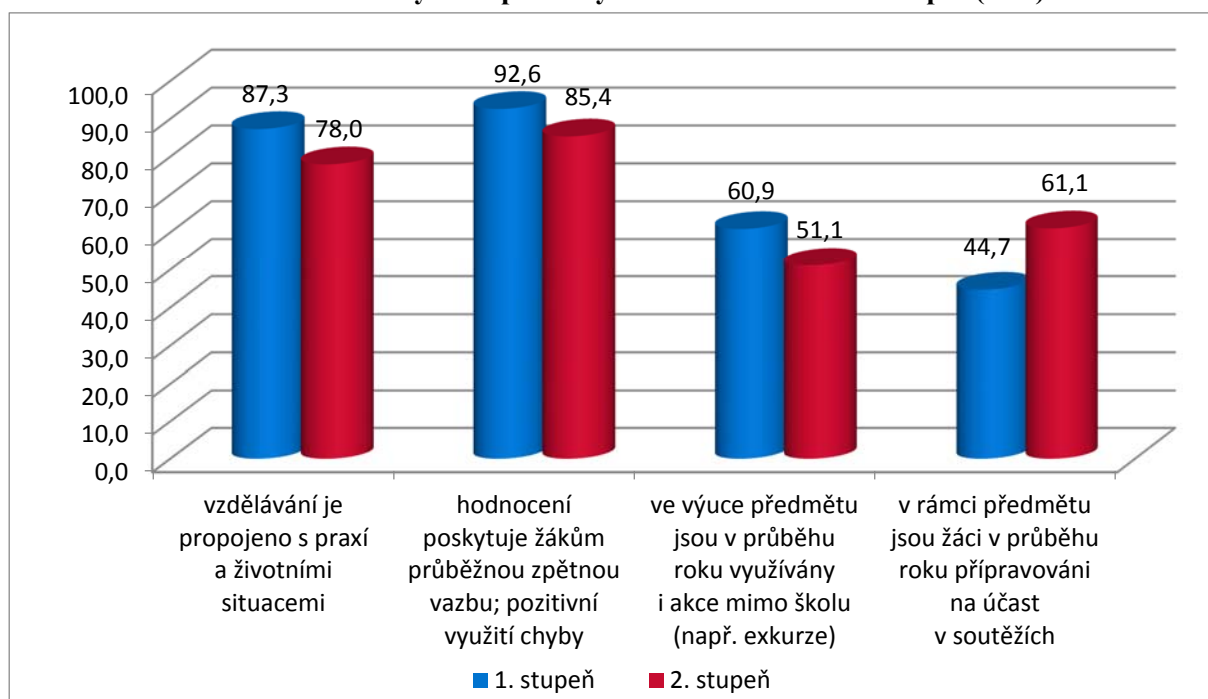
2.6 Motivace a školní klima

Zvyšování motivace ke vzdělávání může probíhat nejrůznějšími způsoby od využívání vhodných metod a forem výuky a hodnocení, volby zajímavého tématu nebo zařazování aktivit realizovaných mimo školu (např. exkurze, adaptační kurzy) po organizování soutěží, volnočasových aktivit a vytváření příznivého klimatu ve škole.

Jedním z hlavních cílů inkluze je začleňování žáků se SVP do běžných škol, a to nejen do výuky, ale také do celkového dění ve škole. Dle zjištění ČŠI jsou žáci se SVP aktivně zapojováni do školních akcí ve většině navštívených škol, z toho ve čtyřech pětinach škol byl tento stav zcela patrný.

Vzhledem k tomu, že se významně nelišil výskyt zjišťovaných forem motivace v hodinách, kde byli žáci se SVP přítomni a kde přítomni nebyli, jsou následující údaje o těchto aktivitách uváděny za všechny navštívené hodiny. V rámci hospitovaných hodin bylo zjišťováno, zda žáci dostávají od učitele zpětnou vazbu a je pozitivně pracováno s chybou. Žáci byli průběžně hodnoceni přibližně v devíti desetinách navštívených hodin. Nejen pro zvýšení zájmu žáků a využití jejich zkušeností s probíraným tématem bývá učivo propojováno s praxí a konkrétními životními situacemi. To bylo zaznamenáno ve více než čtyřech pětinach hodin. Využití atraktivnějších forem získání nových poznatků a dovedností ve formě exkurzí či pobytu v přírodě uvedlo 56,3 % hospitovaných učitelů a přibližně polovina učitelů připravuje žáky v průběhu roku na účast v soutěžích (to se děje častěji na 2. stupni, a to především z důvodu větší nabídky soutěží a olympiád). Zastoupení jednotlivých aktivit podle stupňů je zobrazeno v grafu č. 6.

Graf č. 6 Motivační aktivity v hospitovaných hodinách na 1. a 2. stupni (v %)

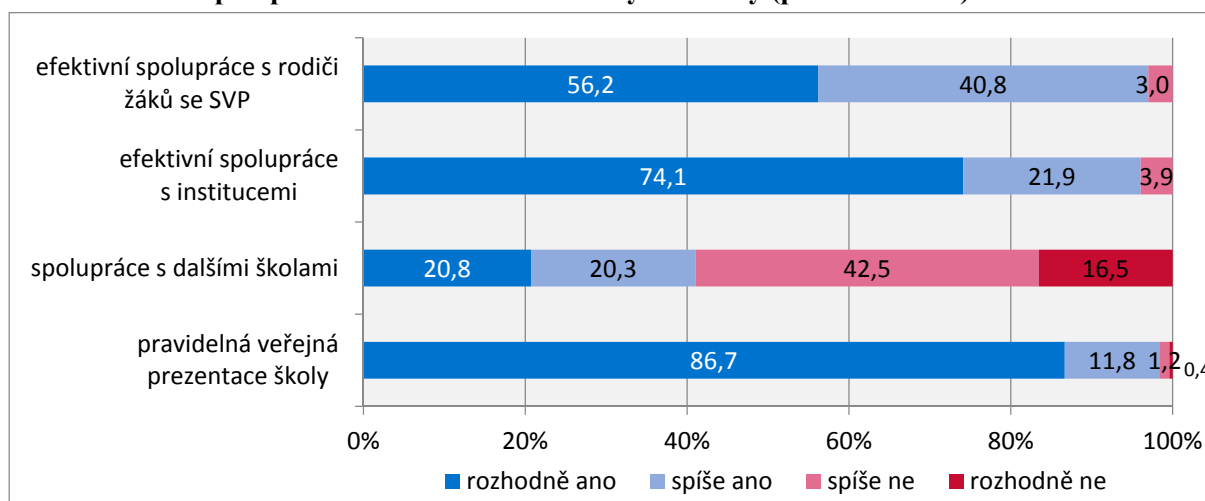
Vedle podnětného prostředí a podpory v rámci výuky jsou žáci motivováni také k pokračování ve vzdělávání na vhodně zvolené střední škole. Významnou roli zde hraje výchovné a kariérové poradenství. Pedagog či výchovný poradce, který má ve škole na starosti kariérové poradenství, podněcoval žáky v dalším studiu v necelých 80 % škol. Ve velkém podílu škol (60,8 %) byly součástí motivačních aktivit také školní projekty. Spolupráci s dalšími školami, zejména středními, mělo navázanou 28,6 % škol. Pouze malý podíl škol (2,6 %) žáky se SVP k dalšímu studiu cíleně nemotivuje.

Nejen pro motivaci žáků je důležité klima školy a třídy, a to zejména vztahy mezi žáky a učiteli a příjemná pracovní atmosféra. Zároveň je třeba věnovat vyšší pozornost třídním kolektivům, kde jsou žáci se SVP integrováni. Výchovní poradci využívají za tímto účelem např. sociometrická šetření, aby mohli v případě zjištění problému včas zahájit intervenci. ČŠI pravidelně monitoruje klima školy pomocí polostrukturovaného rozhovoru provedeného s učiteli a řediteli škol po hospitaci. Celkově nejlépe hodnocenou oblastí je sounáležitost se školou. Učitelé nejčastěji uváděli budování dobrého jména školy, důraz na zvyšování kvality vzdělávání ve škole a kladné přijímání inovativních nápadů jako úkoly, které se rozhodně daří naplňovat. Mezi školami, které mají více než 10 % žáků se SVP, a ostatními školami nebyly zjištěny významné rozdíly v jednotlivých aspektech školního klimatu. Výjimku tvoří spokojenost s materiálně-technickým vybavením školy, které mírně negativěji vnímají učitelé škol s podílem žáků se SVP nad 10 %.

2.7 Partnerství a spolupráce

Pro úspěšné naplňování individuálních potřeb žáků se SVP je potřebná úzká spolupráce mezi jednotlivými aktéry vzdělávacího procesu, přičemž zejména spolupráce s rodiči a školskými poradenskými zařízeními je vnímána jako klíčová. Při inspekční činnosti bylo sledováno, nakolik efektivně je tato spolupráce rozvíjena.

Graf č. 7 Spolupráce základních škol s různými aktéry (podíl škol v %)

Spolupráce se zákonnými zástupci žáků se SVP byla jako efektivní hodnocena v 97 % škol (z toho 56,2 % jako „rozhodně ano“). Pozitivní je zjištění, že téměř tři čtvrtiny škol rozhodně efektivně spolupracují s různými institucemi (např. školská poradenská zařízení, OSPOD, nestátní neziskové organizace) v oblasti podpory žáků se SVP. Jak bylo již řečeno, pro školy jsou zásadním partnerem zejména školská poradenská zařízení, a to především z důvodu diagnostiky, přijímání účinných postupů zajišťujících implementaci jejich doporučení do výuky a zabezpečení individualizovaného přístupu k žákům se SVP.

Téměř devět z deseti škol, které mají žáky se SVP, spolupracuje v oblasti jejich podpory s neziskovými organizacemi či dobrovolníky. Nejčastěji se tato spolupráce zaměřuje na problematiku prevence a boj s rizikovými jevy (54,7 %) a pořádání besed či přednášek (50,8 %). Ve větší míře neziskové organizace nabízejí také poradenské a konzultační služby (45,3 %) a organizaci volnočasových aktivit (44,8 %).

K efektivnějšímu vzdělávání žáků se SVP, zejména sociálně znevýhodněných, může vést zajištění prostoru pro pravidelnou prezentaci činnosti školy a pořádání společných akcí

různých škol v regionu.⁷ Spolupráce s jinými školami v regionu a pořádání společných akcí na podporu žáků se SVP je méně častá než spolupráce s neziskovými organizacemi – s jinými školami v této oblasti spolupracují přibližně dvě pětiny škol. Naopak pravidelně veřejně prezentují svou činnost až na jednu výjimku všechny navštívené školy.

2.8 Bariéry inkluze

V tematickém šetření byl zjišťován také názor ředitelů škol, jaké bariéry mohou ohrožovat úspěšnost inkluzivního vzdělávání. Existenci překážek pro realizaci inkluze ve školách konstatovalo 69,5 % ředitelů. Příčiny nedostatečné podpory inkluzivního vzdělávání spatřují ředitelé nejčastěji v materiálních a architektonických nedostatecích, např. často chybí bezbariérový přístup (52,8 % ředitelů, kteří vnímají nějaké překážky). V podobné míře byl zmiňován nedostatek finančních prostředků na zajištění specializovaných personálních pozic, jako je asistent pedagoga, speciální pedagog apod. (problematické je především dlouhodobé zajištění těchto pozic, které přesáhne dobu trvání grantu či projektu). Ve třetině případů to byl také nedostatek financí na podpůrná a vyrovnávací opatření a čtvrtina ředitelů uvedla nedostatečnou spolupráci se zákonnými zástupci žáků. Ředitelé v největší míře jmenovali jeden nebo dva důvody současně, čtyři a více důvodů zmínilo okolo 14 % ředitelů.

Překážky začleňování žáků se speciálními vzdělávacími potřebami do hlavního vzdělávacího proudu vnímají častěji ředitelé úplných a velkých škol oproti školám malým, málotřídním a školám tvořeným pouze prvním stupněm.

Tabulka č. 4 Bariéry inkluzivního vzdělávání v navštívené škole – názor ředitele (v %)

Bariéry	Podíl škol*
materiální, architektonické	52,8
nedostatek finančních prostředků na zajištění specializovaných personálních pozic	50,3
nedostatek finančních prostředků na podpůrná a vyrovnávací opatření	32,8
nedostatečná spolupráce s rodiči (zákonnými zástupci) žáků	25,4
odborná připravenost, nedostatečná metodická podpora učitelů	19,2
velké počty žáků ve třídě	19,2
nedostatečné podmínky pro individuální přístup	9,0
neochota učitelů	3,4
jiné	0,4

* Podíl je uváděn z celkového počtu 178 škol, kde ředitel uvedl alespoň 1 bariéru.

V následující tabulce č. 5 jsou bariéry dány do souvislosti s podílem žáků se SVP. Bariéry uváděli častěji ředitelé ve školách, kde je podíl žáků se SVP nad 10 %, než ve školách, kde je tento podíl nižší. Z toho vyplývá, že překážky pocítují více ředitelé, kteří již mají s inkluzivním vzděláváním reálnou zkušenost.

Tabulka č. 5 Vnímání bariér ve vazbě na složení školy (podíl škol v %)

	bariéry		
	ano	ne	celkem
podíl žáků se SVP nad 10 %	76,8	23,2	100,0
podíl žáků se SVP pod 10 %	65,0	35,0	100,0

⁷ HABART, Tomáš. *Krok za krokem k inkluzi*. Praha: Člověk v tísni, c2010. ISBN 978-80-87456-00-2.

2.9 Hodnocení rovného přístupu ke vzdělávání v základních školách

Strategii naplňování rovných příležitostí nad rámec ŠVP mělo zpracovanou 14,5 % běžných základních škol zahrnutých do tematického šetření, přičemž velké školy častěji než malé. Ve všech případech se jednalo o školy, které mají alespoň jednoho žáka se SVP.

Při posuzování škol podle kritéria Rovný přístup ke vzdělávání ČŠI hodnotí školy z hlediska toho, zda pravdivě informují o své vzdělávací nabídce a přijímají žáky v souladu s platnými předpisy, zda správně identifikují a evidují žáky se SVP, cizince i nadané a ve spolupráci se školským poradenským zařízením zajišťují poradenské služby a zda mají účinné preventivní systémy.

Požadovaný stav (tzn. že případné nedostatky byly odstraněny již během inspekce) byl konstatován v 96,8 % škol, z toho 1,2 % škol bylo ohodnoceno jako nadstandardní. Pochybení v oblasti rovného přístupu konstatovala ČŠI v 3,2 % navštívených škol (tj. 8), ve kterých uložila lhůtu k odstranění zjištěných nedostatků.

V těchto školách byly vedle formálních nedostatků v dokumentaci žáků se SVP (např. evidence ve školní matrice, chybějící souhlas rodiče s převedením do jiného vzdělávacího programu, nedostatky ve zpracování IVP) zjištěny nedostatky také v realizaci výuky žáků se SVP. Nebyly dostatečně diferencovány úkoly pro žáky se SVP včetně využití individualizovaného přístupu, případně nebyla dodržována doporučení školského poradenského zařízení. Na žáky se SVP tak byly kladeny stejné nároky jako na ostatní žáky. K tomu, aby účinnost systémů školního poradenství byla vyšší, chyběla metodická podpora a informovanost učitelů, kteří vyučují žáky se SVP. Nedostatky byly shledány také v rozpracování učebních osnov pro žáky se SVP. V některých školách dále byla zjištěna vyšší neúspěšnost žáků se SVP a neúčinné mechanismy její prevence.

2.10 Hlavní zjištění

- Podíl žáků se zdravotním postižením je poměrně stabilní a v populaci se pohybuje okolo 9 %. Celkově však narůstá podíl těchto žáků, kteří jsou individuálně integrováni (v současnosti je tento podíl 56,7 %). Rovněž se zvyšuje podíl žáků se SVP, kteří mají individuální vzdělávací plán.
- Podle kvalifikovaného odhadu ředitelů základních škol se žáci, kteří by odpovídali charakteristikám sociálního znevýhodnění, včetně žáků s diagnostikovaným SZ, vzdělávají až v 60 % škol (SZ žáci, kteří mají doporučení školského poradenského zařízení, a jsou tudíž evidováni ve školní matrice, byli zaznamenáni pouze v 16,5 % škol). Podmínky pro identifikaci žáků se sociálním znevýhodněním nezohledňují skutečnou situaci v systému, a to zejména z administrativních důvodů. I přes obtížnou diagnostiku školy s těmito žáky pracují a poskytují jim různé formy podpory.
- Mimo vyrovnávací opatření ve výuce určená diagnostikovaným SZ žákům poskytuje další způsoby podpory sociálně znevýhodněným žákům (včetně žáků nediodagnostikovaných) 87,8 % škol, a to nejčastěji ve formě zohlednění finanční situace žáků při plánování školních akcí (65,6 % škol).
- Bezbariérový přístup mělo jen 22,8 % navštívených škol.
- Dostupnost specializovaných pozic neodpovídá potřebám škol. Speciální pedagog byl k dispozici v 16,1 % škol a školní psycholog v 9,4 % škol, kde se vzdělávají žáci se SVP. Školní poradenské pracoviště v kompletním složení (výchovný poradce, školní metodik prevence, speciální pedagog a školní psycholog) bylo dostupné pouze v pěti navštívených školách.

- Systém školního poradenství byl jako funkční vyhodnocen v 93,3 % škol.
- Hospitovaní učitelé ve více než dvou pětinách škol uvedli, že nikdy neabsolvovali další vzdělávání zaměřené na žáky se SVP (na 2. stupni to byla dokonce polovina učitelů).
- Ve více než polovině škol sdílejí učitelé zkušenosti s výukou žáků se SVP prostřednictvím vzájemných hospitací, jinou školu za tímto účelem navštívili učitelé ve čtvrtině škol.
- Nejčastěji uplatněnou formou podpory žáků se SVP v navštívených hodinách bylo poskytování individuální podpory. Diferencované nároky dle schopností a možností žáků byly zaznamenány v 58,2 % hodin.
- Z dalších forem podpory poskytovaných mimo výuku školy nejčastěji realizovaly konzultace, doučování a přípravu na vyučování a organizovaly volnočasové aktivity.
- Většina škol (93 %) žáky se SVP cíleně motivuje k pokračování ve vzdělávání na střední škole. Nejčastěji se tak děje prostřednictvím kariérového poradenství, časté jsou také školní projekty (60,8 % škol).
- Spolupráce s rodiči žáků se SVP a různými institucemi byla ve většině škol hodnocena jako efektivní.
- Devět z deseti škol spolupracuje v oblasti podpory žáků se SVP s neziskovými organizacemi.
- Téměř 70 % ředitelů základních škol vnímá existenci nějaké překážky, která brání vyšší míře inkluzivního vzdělávání. Nejčastěji se jedná o architektonické a materiální bariéry a nedostatek finančních prostředků na zajištění specializovaných pozic.
- Při hodnocení kritéria Rovný přístup ke vzdělávání splňovalo 96,8 % základních škol požadovaný stav.

3 Střední vzdělávání

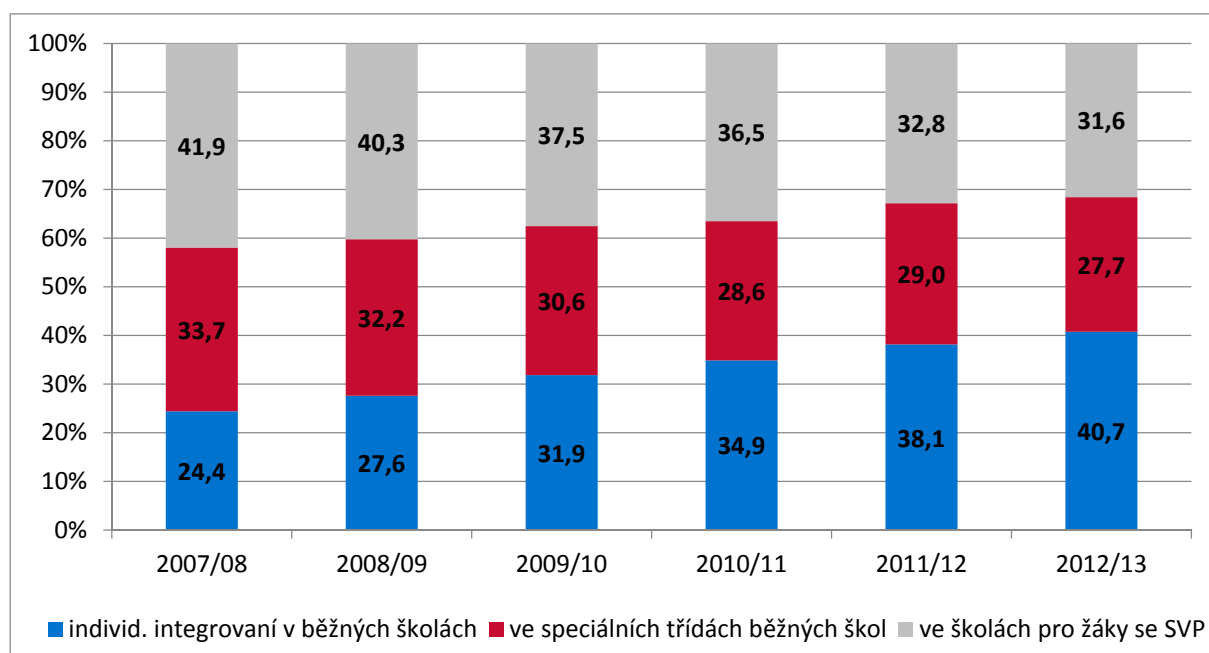
3.1 Základní údaje o školách a žácích – situace v ČR dle údajů MŠMT

Z údajů MŠMT vyplývá, že počty běžných středních škol se snížily od školního roku 2007/2008 o necelou desetinu. Netýká se to však segmentu škol speciálních – jejich počet se v období posledních tří školních roků nezměnil (145 škol). Ačkoliv se v posledních letech vzhledem k demografické situaci snižují celkové počty žáků ve středních školách, podíl zdravotně postižených žáků se mírně zvyšuje (v roce 2010/2011 byl 3,5 %, v roce 2012/2013 činil 4,1 %). To může naznačovat, že se zvyšuje počet žáků se SVP, kteří se rozhodnou pokračovat ve vzdělávání ve střední škole.

Podle jednotlivých druhů postižení jsou v populaci žáků středních škol se zdravotním postižením nejčastěji zastoupeny vývojové poruchy učení (38,9 % ze všech postižených žáků) a lehké mentální postižení (38,3 %). Ostatní druhy postižení jsou zastoupeny v rozmezí 0,5 % (těžké mentální postižení) až 5,8 % (souběžné postižení více vadami).

Z celkového počtu zdravotně postižených žáků je 40,7 % individuálně integrováno v běžných školách. Tento podíl se od roku 2007/2008 zvýšil o 16,3 procentního bodu. Naopak se snižuje podíl těchto žáků ve školách určených pouze pro žáky se SVP a ve speciálních třídách běžných škol.

Graf č. 8 Zdravotně postižení žáci v SV podle formy integrace (podíl v %)

K individuální integraci dochází nejčastěji v případě vývojových poruch učení (77,9 % žáků s tímto postižením je individuálně integrováno), zrakového postižení (50,9 %) a tělesného postižení (47,2 %). Nejméně často jsou integrováni žáci s mentálním postižením (žáci s LMP jsou integrováni pouze v 8,8 % případech).

IVP pro žáky se SVP byl využit pro 0,4 % žáků, přičemž tento podíl se v posledních letech příliš nemění.

Podrobnější údaje o počtech žáků ostatních skupin SVP (zdravotní a sociální znevýhodnění) nebyly v době šetření součástí vykazovaných dat. Vykazování počtů žáků se SVP ve školních matrikách je ve středních školách problematické. Střední školy v některých případech žáky se

zdravotním postižením či znevýhodněním nevidují ve školní matrice a vedou si záznamy např. pouze ve vlastní dokumentaci. Ohledně vykazování sociálně znevýhodněných žáků je situace obdobná jako v základních školách. Školy se obecně potýkají s definicí sociálního znevýhodnění a je pro ně obtížné sociálně znevýhodněného žáka vůbec identifikovat.

Ve středních školách existuje navíc evidence žáků s přiznaným uzpůsobením podmínek pro konání maturitní zkoušky (PUP MZ), tj. žáků se zdravotním postižením nebo zdravotním znevýhodněním, kterým je na základě jejich žádosti a doporučení školského poradenského zařízení umožněno konat maturitní zkoušku za podmínek odpovídajících jejich vzdělávacím potřebám.

3.2 Charakteristiky a složení navštívených středních škol

V rámci tematického šetření získala ČŠI informace z 92 běžných středních škol, z toho bylo 69 středních odborných škol, 13 gymnázií a 10 sloučených subjektů středních odborných škol a gymnázií. Největší podíl škol zapojených do šetření byl zřizován krajem (76,1 %), více než pětina škol byla soukromých (21,7 %).

V téměř devíti z deseti středních škol (88 %) byl zapsán alespoň jeden žák se SVP, z toho ve 14,1 % škol se vzdělávalo 10 % a více těchto žáků. Celkově tvořili žáci se SVP 5,5 % ze všech žáků v navštívených školách.

Z hlediska jednotlivých kategorií SVP navštěvovali diagnostikovaní zdravotně postižení či znevýhodnění žáci 85,9 % škol. Stejně jako v základních školách byli ředitelé středních škol požádáni, aby odhadli počet žáků, kteří by odpovídali charakteristikám sociálního znevýhodnění, ale nemají doporučení školského poradenského zařízení. V celkovém součtu se SZ žáky evidovanými ve školní matrice pak tyto žáci navštěvovali podle kvalifikovaného odhadu ředitele 66,3 % škol, přičemž v pětině škol se podle tohoto odhadu vzdělávalo 10 % a více sociálně znevýhodněných žáků. Sociálně znevýhodnění žáci evidovaní ve školní matrice však byli zjištěni pouze v 15,2 % škol.

3.3 Materiální podmínky

Z navštívených středních škol měla zajištěný bezbariérový přístup pro žáky se zdravotním postižením čtvrtina škol, to je podobný stav jako v základních školách. Na bezbariérový přístup se soustředil materiální rozvoj za poslední tři školní roky v necelých 5 % škol. Tato zjištění potvrzují přítomnost architektonických bariér, které jsou jednou z nejčastěji jmenovaných překážek inkluzivního vzdělávání.

3.4 Personální podmínky a školní poradenství

Z rozhovorů provedených po hospitacích ve středních školách vyplývá, že dvě třetiny vyučujících se v rámci dalšího vzdělávání nikdy nezúčastnily vzdělávání zaměřeného na podporu žáků se SVP. To je výrazně větší podíl (o 24,8 %) než v základních školách. Naopak více než pětina vyučujících se do něj zapojila v posledních třech letech, zbylých 11,8 % učitelů se v této oblasti vzdělávalo dříve než před třemi lety.

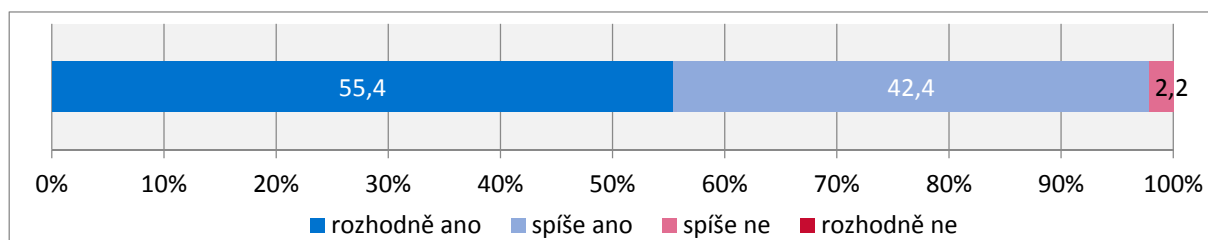
Celkově se ve školním roce 2011/2012 (poslední uzavřený školní rok při šetření) v oblasti podpory žáků se SVP vzdělávali učitelé 37,4 % navštívených středních škol. DVPP zaměřeného konkrétně na speciální pedagogiku se zúčastnili učitelé již ve výrazně nižším podílu škol (12,1 %).

Učitelé chodí na vzájemné hospitace a sdílejí zkušenosti se vzděláváním žáků se SVP ve 44,6 % škol (v základních školách je to více než polovina). V pětině škol navštěvují jiné školy s cílem získávat zkušenosti v oblasti rovného přístupu a inkluze.

Vedle samotného přístupu k žákovi ve vyučovací hodině je významná také přítomnost dalších specialistů ve škole (školní psycholog, speciální pedagog) a jejich spolupráce s třídními i ostatními učiteli. Zároveň je možné využít služby asistenta pedagoga. Všichni jmenovaní specialisté byli k dispozici jen v malém podílu navštívených středních škol. Např. školní psycholog byl dostupný v pětině škol a asistent pedagoga pro zdravotně postižené či znevýhodněné žáky v 8,7 % škol. Financování specialistů bylo obdobné jako v základních školách.

Z hlediska funkčnosti systému školního poradenství byly sledovány shodné aspekty jako v základních školách, tzn. provázání jednotlivých prvků vzdělávání žáků se SVP od posouzení školského poradenského zařízení, evidence, případně vypracování IVP přes informování pedagogů a rodičů až po realizaci podpůrných a vyrovnávacích opatření při vzdělávání a následné zohlednění SVP při hodnocení žáků.

Graf č. 9 Funkčnost systému školního poradenství (podíl škol v %)

Systém školního poradenství byl jako funkční vyhodnocen v 97,8 % škol, z toho v 55,4 % škol jako rozhodně funkční. Toto hodnocení je mírně lepší než v základních školách. Většinou zde hraje významnou roli osoba výchovného poradce, která má na starosti koordinaci přístupu k žákům se SVP ve škole.

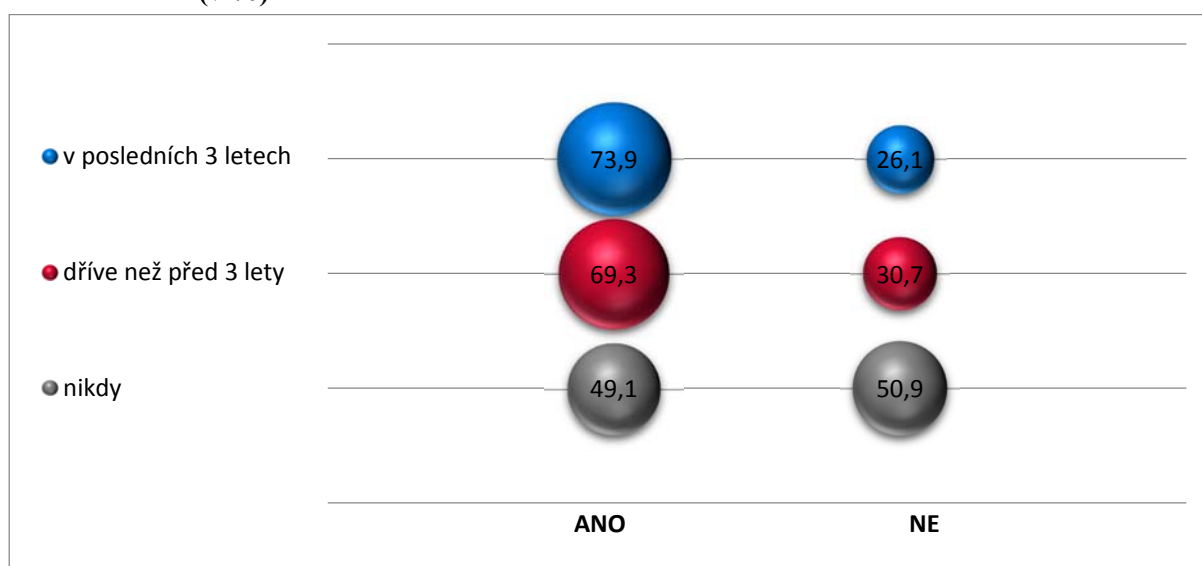
3.5 Formy podpory žáků se SVP

Stejně jako v případě základních škol i zde byly rozlišeny dvě skupiny možné podpory žáků se SVP: podpora v rámci výuky a podpora mimo vyučování. V navštívených hodinách bylo sledováno, zda výuka odpovídá speciálním vzdělávacím potřebám a zároveň maximálně rozvíjí osobnost žáka a ty oblasti, které nejsou SVP ovlivněny. Diagnostikovaní žáci se SVP byli přítomni v 29,5 % navštívených hodin, z toho ve více než polovině hodin (53,2 %) bylo pozorováno využití vyrovnávacích a podpůrných opatření. Nejčastěji se jednalo o poskytování individuální podpory v rámci výuky (90,2 % hodin). Ostatní opatření byla využívána v minimální míře, pouze v 8,8 % hodin byla zaznamenána jiná úprava organizace vzdělávání, která zohledňovala speciální vzdělávací potřeby žáka (rozvržení třídy, rozestavení lavic, relaxační koutek apod.). Více než jedno opatření bylo využito pouze výjimečně (3,1 % hodin).

Diferencované nároky a požadavky podle schopností a možností žáka byly uplatněny v 60,4 % hodin, kde byli přítomni žáci se SVP. Zároveň byla diferenciaci učiva zaznamenána také v 55,4 % hodin, kde žáci se SVP nebyli přítomni.

Z grafu č. 10 je patrné, že diferenciaci učiva využívali v největší míře učitelé, kteří v období posledních tří školních roků absolvovali DVPP zaměřené na vzdělávání žáků se SVP. Celkově toto DVPP absolvovala třetina učitelů.

Graf č. 10 Výskyt diferenciaci učiva podle DVPP zaměřeného na vzdělávání žáků se SVP (v %)

Co se týká druhé uvedené skupiny, tj. forem podpory mimo výuku, poskytovaly školy určitou formu podpory žákům se SVP v 97,7 % případů.

Tabulka č. 6 Formy podpory žáků se SVP (v %)

Formy podpory	Podíl škol
doučování, příprava na vyučování, konzultace	88,2
poradenství v oblasti dalšího studia či budoucího povolání	82,4
prevence a boj s rizikovými jevy	63,5
přednášky, besedy	49,4
volnočasové aktivity	44,7
jiné	10,6
doprava do školy – svozy	1,2

Nejčastěji jim byly nabízeny konzultace, doučování či příprava na vyučování (v 88,2 % škol) a poradenství v oblasti dalšího studia či budoucího povolání (82,4 %). Kariérové poradenství pomáhá při hledání budoucího uplatnění při zohlednění speciálních potřeb žáka a má nemalý význam pro zvyšování motivace žáka ke studiu. Prevence a boj s rizikovými jevy zaměřené na žáky se SVP byly zaznamenány v 63,5 % navštívených škol, přibližně polovina škol zařadila také přednášky a besedy. Volnočasové aktivity, do nichž jsou zapojováni žáci se SVP, organizovalo 44,7 % škol. Právě volnočasové aktivity mohou mít pro žáka se SVP velký význam při začleňování do školního kolektivu.

Tematické šetření se vedle způsobů podpory žákům se SVP zaměřilo konkrétněji také na podskupinu žáků se sociálním znevýhodněním. Celkově poskytuje žákům se sociálním znevýhodněním nějakou formu podpory mimo vyrovnávací opatření stanovená vyhláškou č. 73/2005 Sb. 96,8 % škol, které mají podle kvalifikovaného odhadu ředitele sociálně znevýhodněné žáky.

Dvě třetiny středních škol plánují školní akce s ohledem na finanční dostupnost pro všechny žáky. Podobný podíl škol poskytuje sociálně znevýhodněným žákům učební pomůcky a učebnice, které škola používá, ale nejsou uvedené v seznamu podle § 27 odst. 1 školského zákona. Přibližně dvě pětiny škol také nabízejí alternativní řešení ve formě odpovídajícího programu pro žáky, kteří se z finančních důvodů nemohou účastnit některých školních akcí

(např. školní výlety, sportovní kurzy, zájezdy do zahraničí). Splátkový kalendář byl nabídnut rodičům sociálně znevýhodněných žáků v 29 % škol a necelá pětina škol snižuje nebo promíjí sociálně znevýhodněným žákům školné nebo úplatu za zájmové útvary.

Tabulka č. 7 Formy podpory sociálně znevýhodněným žákům (v %)

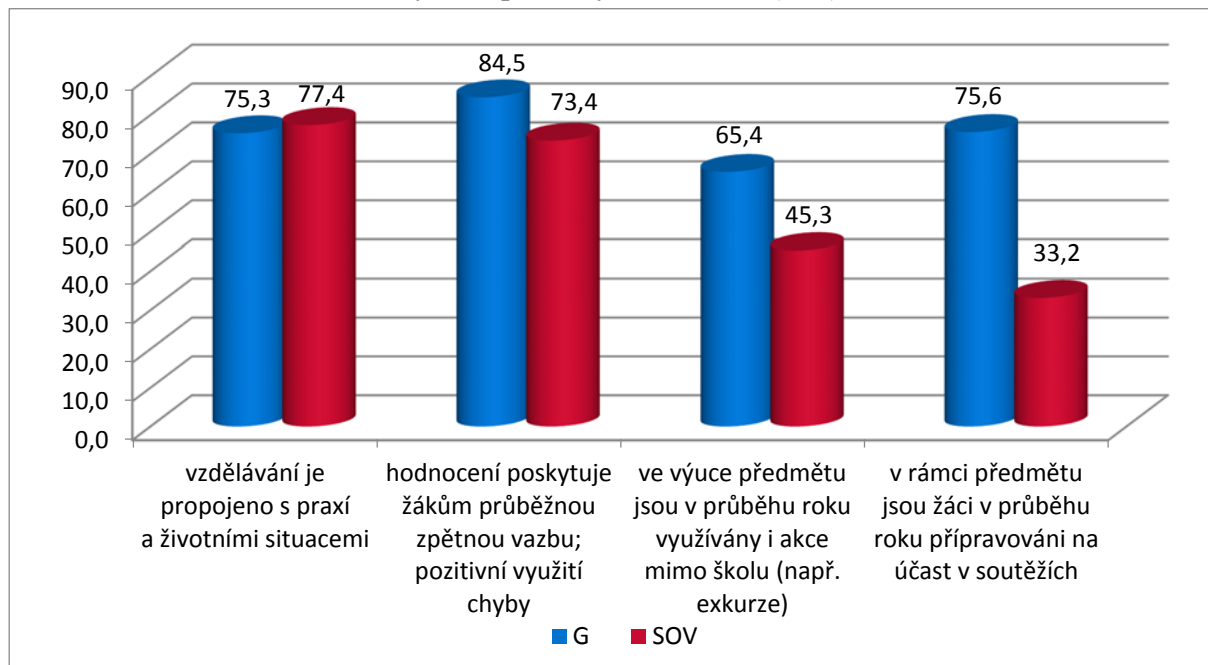
Formy podpory	Podíl škol
škola plánuje školní akce s ohledem na finanční dostupnost pro všechny žáky	66,1
škola zdarma poskytuje SZ žákům učební pomůcky (neuvezené v ŠZ)	64,5
škola nabízí alternativu pro žáky, kteří se z fin. důvodů nemohou účastnit šk. akcí	41,9
škola nabízí rodičům SZ žáků splátkový kalendář	29,0
škola snižuje nebo promíjí SZ žákům úplatu např. za kroužky, školné	19,4
škola poskytuje SZ žákům obědy/svačiny zdarma nebo za sníženou cenu	3,2
škola SZ žákům neposkytuje žádné z výše uvedených	3,2

Uvedená zjištění tak dokládají skutečnost, že školy často poskytují různé formy podpory sociálně znevýhodněným žákům, i když tyto žáci často nemají doporučení školského poradenského zařízení.

3.6 Motivace a školní klima

Motivace k učení v rámci výuky nabývá různých podob od aktivního zapojování žáků do procesu vzdělávání, poskytování zpětné vazby žákům a motivujícího hodnocení až po provázání probíraného obsahu s praxí a životními situacemi a aktuálními tématy. ČŠI pravidelně sleduje způsoby motivace v rámci hospitovaných hodin.

Graf č. 11 Motivační aktivity v hospitovaných hodinách (v %)

Žáci byli průběžně hodnoceni a pedagogové pozitivně využívali jejich chyby ve třech čtvrtinách navštívených hodin, přičemž na gymnáziích byl tento jev pozorován ve větší míře než ve středních odborných školách. V podobném podílu hodin docházelo k propojování učiva s praxí a životními situacemi. Pro zvýšení motivace žáků je významné propojit znalosti s praxí nejen v hodině, ale následně také při různých exkurzích a stážích na reálných

pracovištích zaměstnavatelů a ve firmách. Polovina vyučujících po hospitaci uvedla, že v průběhu roku využívá akce mimo školu v rámci daného předmětu, ve větší míře tuto aktivitu uvedli vyučující na gymnáziích.

Další z motivačních technik je tzv. zážitková pedagogika např. ve formě seznamovacích a adaptačních nebo sportovních kurzů či účast v soutěžích. Seznamovací pobyty pro žáky 1. ročníků pro usnadnění přechodu mezi základní a střední školou pořádá 77,6 % škol. Na účast v soutěžích byli žáci v průběhu roku připravováni podle přibližně dvou pětín vyučujících. Všechny uvedené jevy byly pozorovány přibližně stejně často v hodinách, kde byli přítomni žáci se SVP, a v hodinách, kde přítomni nebyli. Obecně lze konstatovat provázanost uvedených aspektů motivace – vyučující, kteří využívají jeden typ motivačních aktivit, častěji využívají také ostatní způsoby motivace žáků.

I ve středním vzdělávání ČŠI pravidelně monitoruje školní klima. Ze dvanácti posuzovaných aspektů školního klimatu byla vyučujícími celkově nejlépe hodnocena vzájemná tolerance mezi žáky a zaměstnanci školy a sounáležitost se školou. Z analýzy dat dále vyplývá, že nebyl zjištěn žádný významný rozdíl v klimatu mezi školami, kam dochází vyšší podíl žáků se SVP (více než 10 %), a školami ostatními.

Žáci se SVP byli aktivně zapojováni do aktivit školy téměř ve všech středních školách. Ve srovnání se základními školami však inspektoři tento fakt hodnotili jako „rozhodně ano“ v menší míře (68,3 % škol oproti 80,4 % základních škol).

Všechny navštívené školy s výjimkou jedné motivovaly žáky se SVP k dalšímu vzdělávání na vyšším stupni vzdělání (nástavbové studium, VOŠ, VŠ). Výchovné a kariérové poradenství za tímto účelem využívalo 96,5 % škol. Spolupráci s vysokými a vyššími odbornými školami navázala necelá čtvrtina středních škol (23,5 %). Motivace prostřednictvím školních projektů probíhala v 36,5 % škol.

Důvody předčasného odchodu ze vzdělávání opět zjišťovaly všechny navštívené školy s výjimkou dvou. Nejčastěji se jednalo o špatný prospěch a nezvládnutí učiva (69,6 % škol). Absence a záškoláctví byly příčinou odchodu ze střední školy v 30,4 % případů. Dalším častěji zmiňovaným důvodem byl nezájem o obor nebo jeho špatná volba (16,5 %), popřípadě nezájem o studium a nízká motivace obecně (12,7 %).

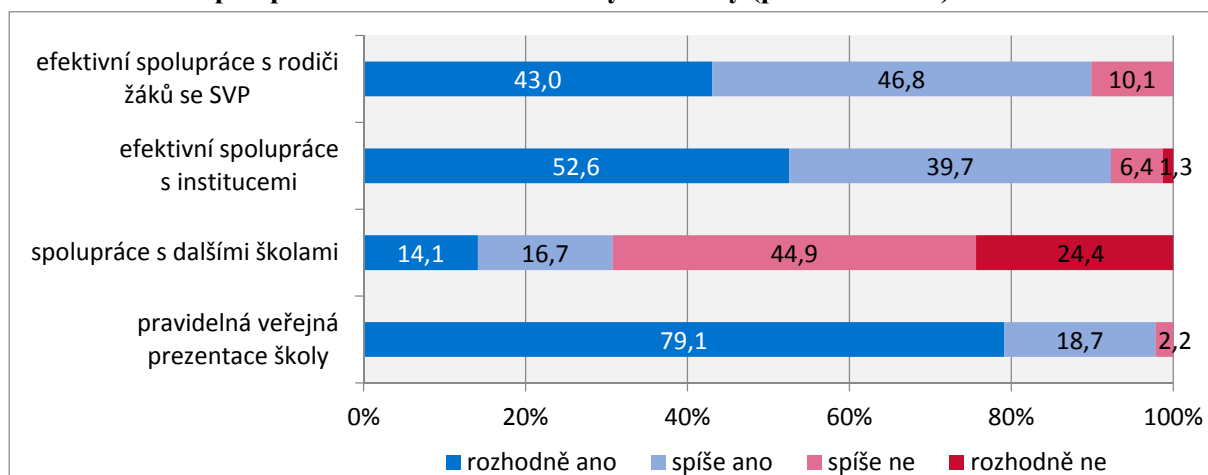
Jasná pravidla pro omlouvání absencí, včetně určení jejich počtu, byla nastavena ve všech navštívených školách kromě jedné (z toho 12 % „spíše ano“).

3.7 Partnerství a spolupráce

Péče o žáky se SVP vyžaduje spolupráci také s dalšími aktéry vzdělávacího procesu – rodiči, specializovanými pracovišti, zřizovatelem a příslušnými orgány státní správy. Zkušenosti se vzděláváním žáků se SVP mohou sdílet školy mezi sebou. Je také důležité, jak se škola prezentuje na veřejnosti a informuje o své činnosti. Vzhledem k tomu, že s rodiči a institucemi spolupracují téměř všechny školy, byla zjišťována míra efektivity této spolupráce. Bylo zjištěno, že rozhodně nebo spíše efektivně je spolupráce s rodiči rozvíjena v devíti desetinách škol.

S partnery z různých institucí (např. školské poradenské zařízení, OSPOD, neziskové organizace) v oblasti podpory žáků se SVP školy efektivně spolupracují v 92,3 % případů, z toho jako rozhodně efektivní byla hodnocena spolupráce více než poloviny škol.

Graf č. 12 Spolupráce středních škol s různými aktéry (podíl škol v %)

Konkrétně s neziskovými organizacemi nebo dobrovolníky spolupracuje v této oblasti 93,8 % škol. Nejčastěji se jedná o spolupráci ve formě přednášek a besed (61,8 %), prevence rizikových jevů (52,6 %) a poradenských nebo konzultačních činností (48,7 %). Volnočasové aktivity společně s neziskovými organizacemi a dobrovolníky organizuje 22,4 % škol. Terénní a komunitní práci, zejména zajištění komunikace s rodinou, řeší ve spolupráci s neziskovými organizacemi necelá pětina škol.

Méně běžná je spolupráce s dalšími školami v regionu a pořádání společných akcí pro žáky se SVP. Tuto aktivitu uvedlo pouze 30,8 % škol. Všechny navštívené školy až na výjimky pravidelně prezentují svou činnost na veřejnosti (v obci, čtvrti, komunitě). Efektivita spolupráce i veřejná prezentace školy byly ve středních školách hodnoceny o trochu hůře než ve školách základních.

3.8 Bariéry inkluze

Předpoklady úspěšného začleňování žáků se SVP do hlavního vzdělávacího proudu tvoří, jak bylo již výše naznačeno, mnoho faktorů, které je nutno vzájemně provázat. Základními podmínkami jsou materiálně-technické zázemí, dostatečné financování, odborná připravenost učitelů, fungující poradenský systém a spolupráce s rodiči včetně ochoty a porozumění na všech zúčastněných stranách. A vzhledem k tomu, že inkluzivní vzdělávání je proces, nikoliv konečný stav, byli ředitelé škol dotázáni, zda existují nějaké bariéry či překážky, které jeho realizaci brání.

Tabulka č. 8 Bariéry inkluzivního vzdělávání v navštívené škole – názor ředitele (v %)

Bariéry	Podíl škol*
nedostatek finančních prostředků na zajištění specializovaných personálních pozic	48,3
materiální, architektonické	46,7
nedostatek finančních prostředků na podpůrná a vyrovnávací opatření	21,7
nedostatečná spolupráce s rodiči (zákonnými zástupci) žáků	21,7
velké počty žáků ve třídě	16,7
neochota učitelů	13,3
odborná připravenost, nedostatečná metodická podpora učitelů	10,0
nedostatečné podmínky pro individuální přístup	10,0
jiné	6,7

* Podíl je uváděn z celkového počtu 60 škol, kde ředitel uvedl alespoň 1 bariéru.

Existenci překážek, které by mohly bránit začleňování vyššího počtu žáků se SVP do běžného vzdělávacího proudu, uvedly necelé dvě třetiny ředitelů středních škol (65,2 %). Nejčastěji jmenovanou překážkou byl nedostatek finančních prostředků na zajištění specializovaných pozic (speciální pedagog, asistent pedagoga apod.) v 48,3 % případů a materiální či architektonické bariéry, které uvedlo 46,7 % ředitelů. Ve více než pětině škol (21,7 %) brání úspěšné inkluzi nedostatek finančních prostředků na podpůrná a vyrovnávací opatření a nedostatečná spolupráce se zákonnými zástupci žáků. Ředitelé středních škol oproti ředitelům základních škol uváděli v menší míře nedostatečné prostředky na vyrovnávací a podpůrná opatření a odbornou připravenost učitelů či jejich metodickou podporu při vzdělávání žáků se SVP. Naopak častěji zmínili neochotu učitelů participovat na inkluzivním vzdělávání. Konstatování existence nějakých překážek však neznamená, že se ředitelům nedaří je průběžně zdolávat. Jedná se však o problémy, které je potřeba systematicky řešit.

3.9 Hodnocení rovného přístupu ke vzdělávání ve středních školách

Nad rámec ŠVP mělo zpracovanou strategii naplňování rovných příležitostí 18,2 % navštívených škol, to je o necelá 4 % více než v základních školách. Při hodnocení škol podle kritéria Rovný přístup ke vzdělávání bylo na požadované úrovni posouzeno 100 % škol navštívených v rámci tematického šetření, z toho 4,5 % tvořily školy na nadstandardní úrovni. Školy informují o vzdělávací nabídce a postupu při přijímání ke vzdělávání způsobem dostupným všem uchazečům a zajišťují rovný přístup v průběhu přijímacího řízení i ukončování vzdělávání. Přestože byly všechny školy hodnoceny kladně, byly zjištěny některé nedostatky, které si však nevyžádaly uložení delší lhůty. Zjištěné nedostatky byly nejčastěji v oblasti evidence žáků se SVP. Školy si např. vedou záznamy o žácích se SVP ve vlastních dokumentech, ve školní matrice, ale ve výkazu MŠMT⁸ pak následně uvedení nejsou. Dále byla zmiňována také nedostatečná informovanost pedagogických pracovníků, kdy někteří o SVP svých žáků vůbec nevědí, nebo chybějící doporučení školského poradenského zařízení.

3.10 Hlavní zjištění

- V posledních letech došlo k mírnému nárůstu podílu žáků se SVP z celkového počtu žáků středních škol. Zároveň se zvyšuje podíl individuálně integrovaných žáků se zdravotním postižením. Z tohoto důvodu je potřeba přizpůsobit školy potřebám těchto žáků, aby mohli být úspěšně začleňováni do segmentu středního vzdělávání a úspěšně jej absolvovat.
- Podle kvalifikovaného odhadu ředitelů se v 66,3 % škol vzdělávali žáci se sociálním znevýhodněním (jedná se o součet počtu žáků evidovaných ve školní matrice a počtu žáků, kteří by vyhovovali definici sociálního znevýhodnění, ačkoliv jej nemají diagnostikované). Přesto byli ve školní matrice vykázáni SZ žáci pouze v 15,2 % škol (zde se jednalo o žáky diagnostikované školským poradenským zařízením).
- Materiální rozvoj se zaměřuje pouze v malé míře na bezbariérovost škol, celkově má bezbariérový přístup pouze čtvrtina navštívených škol.
- Dvě třetiny hospitovaných učitelů se nikdy nezapojily do dalšího vzdělávání zaměřeného na žáky se SVP.
- V 97,8 % škol byl systém školního poradenství vyhodnocen jako funkční.

⁸ Ve výkazu MŠMT jsou uváděni pouze žáci se zdravotním postižením.

- Přibližně v polovině hodin, kde byli přítomni žáci se SVP, bylo pozorováno využití podpůrných a vyrovnávacích opatření. Z toho se nejčastěji jednalo o poskytování individuální podpory.
- Diferencované nároky a požadavky podle schopností a možností žáka byly uplatněny v 60,4 % hodin, kde byli přítomni žáci se SVP. Častěji je uplatňovali vyučující, kteří absolvovali DVPP zaměřené na vzdělávání žáků se SVP.
- Z dalších forem podpory mimo výuku byly žákům se SVP nejčastěji nabízeny konzultace, doučování či příprava na vyučování (v 88,2 % škol) a poradenství v oblasti dalšího studia či budoucího povolání (v 82,4 % škol).
- Školy, které mají sociálně znevýhodněné žáky, často plánují školní akce s ohledem na finanční dostupnost pro všechny žáky a zdarma těmto žákům poskytují učebnice a učební pomůcky (neuvedené ve školském zákoně).
- Až na jednu výjimku všechny navštívené školy motivují žáky se SVP k pokračování ve vzdělávání – nejčastěji prostřednictvím výchovného a kariérového poradenství. Spolupráci s vysokými a vyššími odbornými školami měla navázanou necelá čtvrtina středních škol.
- Motivace v podobě průběžného hodnocení a poskytování zpětné vazby byla zaznamenána přibližně ve třech čtvrtinách navštívených hodin, ve stejném podílu hodin bylo vzdělávání propojeno s praxí a životními situacemi.
- Aktivní zapojení žáků se SVP do různých činností ve škole bylo pozorováno v 68,3 % škol.
- V desetině navštívených škol se nedaří navázat efektivní spolupráci s rodiči žáků se SVP.
- Nejčastěji jmenovanými překážkami, které brání vyšší míře inkluzivního vzdělávání, byly podle výpovědí ředitelů nedostatek finančních prostředků na zajištění specializovaných pozic (speciální pedagog, asistent pedagoga apod.) a materiální či architektonické bariéry.
- Školní poradenské pracoviště se všemi specialisty (výchovný poradce, školní metodik prevence, speciální pedagog a školní psycholog) bylo k dispozici pouze ve dvou navštívených školách.
- Všechny školy navštívené v rámci tematického šetření splnily požadavky na zajištění rovného přístupu ke vzdělávání.

4 Závěr

Tato tematická zpráva se zaměřovala na personální podmínky ve školách pro práci se žáky se SVP (z hlediska dostupnosti a financování specializovaných pozic a podpory učitelů formou dalšího vzdělávání), systémy školního poradenství, formy podpory žáků ve výuce i mimo ni, způsoby motivace žáků k dalšímu vzdělávání, rozvoj partnerských vztahů a případnou existenci bariér, které brání začleňování vyššího počtu žáků se SVP do běžných základních a středních škol.

V navštívených školách převládá spíše dobře nastavený přístup k žákům se SVP. Spolupráce mezi výchovným poradcem a školskými poradenskými zařízeními, koordinace návazných aktivit při vzdělávání a informovanost ostatních pedagogů byly obecně na dobré úrovni. Identifikace a evidence žáků se zdravotním postižením či znevýhodněním byla ve většině případů vyhovující. Školy však mají problém s identifikací žáků se sociálním znevýhodněním. Podle odhadů je podíl těchto žáků v základních i středních školách výrazně vyšší, než je počet žáků evidovaných ve školních matrikách. Vzhledem ke skutečnosti, že výsledky žáků v České republice jsou ve velké míře podmíněny socioekonomickým zázemím, je potřeba zjednodušit identifikaci žáků se SZ, aby jim mohla být poskytována patřičná podpora a bylo možné eliminovat rizika školního neúspěchu.

Přestože je počet žáků se sociálním znevýhodněním vykazovaných ve školních matrikách velmi nízký, 87,8 % základních a 96,8 % středních škol podporuje žáky, kteří by odpovídali definici sociálního znevýhodnění. Školy nejčastěji plánují školní akce s ohledem na finanční dostupnost pro všechny žáky. Základní školy také často nabízejí kvalitativně srovnatelnou alternativu programu pro žáky, kteří se nemohli z finančních důvodů zúčastnit nějaké školní aktivity a nabízejí splátkové kalendáře pro rodiče SZ žáků. Střední školy často zdarma poskytují SZ žákům učební pomůcky a učebnice, které nejsou uvedené v seznamu podle § 27 odst. 1 školského zákona.

Ačkoliv podmínky pro vzdělávání žáků se SVP byly vhodně nastavené, přizpůsobení výuky jejich potřebám v podobě diferenciaci a individualizace výuky bylo zaznamenáno již v menší míře. Z podpůrných a vyrovnávacích opatření převládala individuální podpora, ostatní formy byly využívány spíše méně. Celkově tak lze konstatovat, že je vhodně nastavený systém, který je dodržován spíše po formální stránce, ale není zcela naplňován při výuce – zde je tedy prostor pro zlepšení. Dílčím negativním zjištěním je např. uplatňování diferencovaného přístupu ve větší míře na prvním stupni ve srovnání s druhým stupněm základní školy či využívání specifického přístupu pouze některými vyučujícími, nikoliv všemi, se kterými přijde žák ve výuce do kontaktu. Nedostatky se objevují také ve zpracování a dodržování IVP.

Z dalších forem podpory žáků se SVP mimo výuku jsou nejčastěji využívány konzultace či doučování, prevence rizikového chování, kariérové poradenství a v případě základních škol volnočasové aktivity.

V současné době se školy musejí vyrovnávat se zvyšujícími se nároky na práci učitele z důvodu rostoucí diferenciaci žáků, kteří navštěvují běžný vzdělávací proud. Ve středním vzdělávání byl zjištěn vyšší podíl učitelů (66,4 %), kteří nikdy neabsolvovali další vzdělávání zaměřené na práci se žáky se SVP. Zároveň však bylo zjištěno, že učitelé, kteří se tohoto vzdělávání zúčastnili, uplatňují ve větší míře diferenciaci učiva podle možností a schopností žáků. Toto zjištění platí také pro základní školy. V 53,5 % základních a 44,6 % středních škol sdílají učitelé zkušenosti s výukou žáků se SVP, např. formou hospitací. Návštěvy jiných škol za tímto účelem jsou již méně časté (přibližně čtvrtina základních a pětina středních škol). Většina škol efektivně spolupracuje s rodiči a institucemi, jako jsou školská poradenská

zařízení, OSPOD či neziskové organizace. S neziskovými organizacemi školy nejčastěji spolupracují v oblasti prevence rizikových jevů a pořádají besedy a přednášky.

Přítomnost bariér pro vyšší míru inkluzivního vzdělávání uvedlo 69,5 % ředitelů základních a 65,2 % středních škol. Nejčastěji jmenovanými překážkami byly materiální a architektonické bariéry a nedostatek finančních prostředků na zajištění specializovaných pozic, jako je školní psycholog, speciální pedagog, logoped nebo asistent pedagoga. Tyto specialisty má k dispozici jen malý podíl škol a jejich dostupnost neodpovídá současným potřebám škol. Pouze necelá čtvrtina základních a středních škol má bezbariérový přístup (22,8 %, resp. 24,7 %) a jeho vybudování je součástí investičních plánů již jen zanedbatelného podílu škol (3 %, resp. 4,9 %).

Seznam zkratk

ČŠI	Česká školní inspekce
DVPP	další vzdělávání pedagogických pracovníků
ESF	Evropský sociální fond
EU	Evropská unie
G	gymnázium
IVP	individuální vzdělávací program
LMP	lehké mentální postižení
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
NAPIV	Národní akční plán inkluzivního vzdělávání
OSPOD	orgán sociálně-právní ochrany dětí
PV	porada vedení
SOV	střední odborné vzdělávání
SVP	speciální vzdělávací potřeby
SZ	sociální/ě znevýhodnění
ŠD	školní družina
ŠVP	školní vzdělávací program
ŠZ	školský zákon
VOŠ	vyšší odborná škola
VŠ	vysoká škola
ZP	zdravotní postižení
ZV	základní vzdělávání